HISTORY STUDIES

INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print)

Volume 11 Issue 5, October 2019

DOI Number: 10.9737/hist.2019.783

Araştırma Makalesi

Makalenin Geliş Tarihi: 27.08.2019 Kabul Tarihi: 06.09.2019

Atıf Künyesi: Selma Kuşu, "1656-1669 Tarihleri Arasında Edirneli Kadınların Maddi Varlıkları Üzerine Bazı Değerlendirmeler", *History Studies*, 11/5, Ekim 2019, s. 1667-1686.

1656-1669 Tarihleri Arasında Edirneli Kadınların Maddi Varlıkları Üzerine Bazı Değerlendirmeler

Some Evaluations on Material Assets of Edirneli Women Between 1656-1669

Dr. Selma Kuşu

ORCID No: 0000-0001-8421-9920

Öz

Osmanlı toplumunda kadınlar, sosyal ve iktisadi hayatta erkekler kadar etkin olmasa da bazı alanlarda kendi emekleriyle üretime doğrudan katılarak veya hibe, miras, mehir gibi yollarla maddi kazanç elde edip servet sahibi olmuşlardır. Kadınların servetlerini konu alan yegâne kaynak tereke defterleridir. Tereke kayıtları, ölen şahısların geride bıraktığı menkul ve gayrimenkul malların dökümlerini, varsa alacak ve borçlarını ihtiva eden belgelerdir. Ayrıca bu kayıtlar, ölen şahısların ikamet yerleri, medeni durumları, aile yapıları, meslek ve unvanlarına ilişkin bilgileri de içermektedir. Dolayısıyla tereke kayıtları ihtiva ettiği veriler açısından hem kent hem de kasaba ve köy sakinlerinin sosyal, ekonomik ve kültürel hayatlarını tespit etmede önemli derecede kaynaklık etmektedir. Çalışmada 1656-1669 tarihleri arasında vefat eden 50 kadına ait tereke kaydı üzerinde bir değerlendirme yapılmıştır. Bu kayıtlarda kadınların geride bıraktıkları menkul ve gayrimenkul mallar tespit edilip sonrasında bu malların tür ve nitelikleri dikkate alınarak kadınların gündelik hayatta gerek evlerinde gerekse şahsi eşyalarında tercih ve yönelimleri; ayrıca yatırım araçları ve iktisadi faaliyetleri analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tereke, Edirneli kadınlar, servet.

Abstract

Even though women in Ottoman society were not as effective as men in social and economic life, in some areas they gained financial means and had wealth by participating directly in production through their own efforts or by means of such as grants, heritage and mehir. The unique source on the subject of women's wealth is tereke records. Tereke records are the documents containing the lists of the movable and real estate goods left behind by the deceased persons, if any, receivables and debts. In addition, these records include information on the places of residence, marital status, family structures, occupations and titles of deceased person. Therefore, in terms of the data it contains, tereke records are important sources for determining the social, economic and cultural lives of both urban and town and village residents. In this study, an assessment were made on the tereke record of 50 women who died between 1656-1669. In these records, first of all, the securities and real estate goods left behind by the women were determined and then, considering the types and qualities of these goods, the preferences and orientations of women in daily life both in their homes and personal belongings, as well as investment instruments and economic activities were analyzed.

Keywords: Tereke, Edirneli women, wealth.

Giriş

Erkek egemen bir toplumda kadın, belirli rol ve görevleri üstlenmiştir. Tarihsel süreçte kadına toplum tarafından biçilen esas rol, eş ve anneliktir. Kadın çocuk bakmak, ev içinde temizlik ve yemek yapmak gibi yükümlülükleri yerine getirmekle mükellefti. Bu bağlamda,

toplumsal normlar, kadının sosyal ve iktisadi hayatta hareket alanını daraltmıştı. Aynı şekilde 16. yüzyıl Osmanlı uleması da kadınların görev ve sorumluluklarını ekmek pişirmek, temizlik yapmak ve diğer ev içi hizmetleri yerine getirmek olarak tanımlamıştı¹. Örneğin dönemin önemli âlimlerinden Kınalızâde Ali Çelebi, hayâ ve iffet gibi ahlakî değerler ile ev idaresi konusunda kız çocuklarına eğitim verilmesi üzerinde durmuştur². Bu bağlamda Abdülaziz Bey de Osmanlı'da genç kızların iyi bir ev hanımı olarak yetiştirilmesiyle ilgili şunları söylemektedir: “Her ihtiyacın evden temini, ev işlerini bir ev hanımın tek başına yapabilmesi çok önemli olduğundan genç kız gelin gittiği evde dışa, çarşıya başvurmadan evi idare etmek üzere yetiştirilir...”³ Buradan hareketle denilebilir ki, daha çocukluktan başlayarak Osmanlı kadınının sosyal hayattaki konumu, dinî ve örfî kurallar doğrultusunda şekillendirilmiş; kadın, gündelik yaşamda zamanın büyük bir kısmını ev içinde ve ev ile ilgili işlerle geçirmiştir. Ancak kadının öncelikli görev ve sorumlulukları hanesindeki işlerin yerine getirilmesi gibi görünse de Osmanlı kadını tamamen kamusal ve ekonomik alanın dışına itilmiş bir varlık değildir. Bilhassa şer’iyye sicilleri üzerinde yapılan araştırmalar göstermiştir ki, Osmanlı kadını, hukukî mercide hak arama hürriyetine sahip olup şiddet, boşanma, nafaka, miras, borç ve alacak gibi muhtelif konularda maruz kaldığı haksızlıkları gidermek için kadı huzuruna çıkmaktan geri kalmamıştır⁴.

Diğer taraftan kadınlar üzerine yapılan çalışmalarda sınırlı da olsa kadınların bazı ekonomik faaliyetlerde yer aldığı tespit edilmiştir. Bilhassa Osmanlı kadınları alım-satım konularında

¹ Mustaf Akbel, *Lâle Devrinde Galata Kadınları*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Manisa 2015, s. 8.

² Hüseyin Öztürk, *Kınalı-zâde Ali Çelebi’de Aile Ahlakı*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara 1990, s. 158.

³ Abdülaziz Bey, *Osmanlı’da Âdet, Merasim ve Tabirleri Toplum Hayatı*, yay. haz. Kazım Arısan-Duygu Arısan Günay, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2000, s. 102.

⁴ Şer’iyye sicilleri üzerinden Osmanlı’da kadının toplumsal hayattaki yerini ve önemini analiz eden birçok çalışma bulunmaktadır. Bunlardan ilk ele alınması gereken çalışma, R. C. Jennings’e ait olan “Women in Early 17th Century Ottoman Judicial Records: The Sharia Courts of Anatolian Kayseri” adlı çalışmadır. Jennings, bu makalede kadınların boşanma, miras, alım-satım, borç-alacak gibi konularda haksızlığa maruz kaldıklarında bizzat veya vekil aracılığıyla mahkemeye müracaat ettiklerini tespit etmiştir. Ayrıca Jennings, Kayserili kadınları konu alan iki çalışma daha kaleme almıştır. (Jennings, “Women in Early 17th Century Ottoman Judicial Records: The Sharia Courts of Anatolian Kayseri”, *JESHO*, C. XVIII, S.1, 1975, s. 53-114; “Loans and Credit in Early 17th Century Ottoman Judicial Records: The Sharia Court Records of Ottoman Kayseri”, *JESHO*, C. XVI, S. 2-3, 1973, s. 201-245; “The Legal Position of Women in Kayseri, A Large Ottoman City, 1590-1630”, *Studies on Ottoman Social History in The Sixteenth and Seventeenth Centuries*, İstanbul: The Isis Press, 1999, s. 115-141). Fatma Müge Göçek ve Marc David Baer de Galata mahkeme defterleri üzerinde yaptıkları çalışmada, kadınların malî ve hukukî konularda mahkemeyi sık sık kullandıklarını saptamıştır. (Göçek-Baer, “XVIII. Yüzyıl Galata Kadı Sicillerinde Osmanlı Kadınının Toplumsal Sınırları”, *Modernleşmenin Eşiğinde Osmanlı Kadınları*, ed. Madeline C. Zilfi; çev. Necmiye Alpay, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2000, s. 47-62). Aynı şekilde Abdülmecit Mutağ, XVII. yüzyılda Balıkesirli kadınların boşanma, malî ve adli konular ile alım-satım, hibe gibi işlemler için mahkemeye müracaat etmelerini konu almış; ayrıca tereke kaydı olan kadınların mal varlıkları üzerinde değerlendirme yapmıştır. (Mutağ, *XVII. Yüzyılda Balıkesir’de Kadınlar*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir 2002); Aslı Özcan da XVII. yüzyılda Trabzon şehrinde hayatlarını idame ettiren kadınların toplumsal, ekonomik, siyasî ve ahlakî durumları üzerinde inceleme yapmıştır. (Özcan, *Trabzon Şer’iyye Sicillerine Göre Modern Öncesi Dönemde Osmanlı Kadını (XVII. Yüzyılın İlk Yarı)*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Trabzon 2018). Kadınların boşanma, miras, alım-satım gibi konularda mahkemeye müracaatlarını ve hukukî haklarını konu alan diğer çalışmalardan bazıları ise şunlardır: Fariba Zarinebaf-Shahr, “Osmanlı Kadınları ve XVIII. Yüzyılda Adalet Arama Geleneği”, *Modernleşmenin Eşiğinde Osmanlı Kadınları*, ed. Madeline C. Zilfi; çev. Necmiye Alpay, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2000, s. 241-250; Madeline C. Zilfi, “Geçinemiyoruz”: 18. Yüzyılda Kadınlar ve Hul”, *Modernleşmenin Eşiğinde Osmanlı Kadınları*, ed. Madeline C. Zilfi; çev. Necmiye Alpay, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2000, s. 251-283; Nurcan Abacı, *Bursa Şehrinde Osmanlı Hukuku’nun Uygulanması (17. Yüzyıl)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001; Jülide Akyüz, “Osmanlı Kadınlarının Hukuksal Haklarını Kullanımı Hakkında Bazı Değerlendirmeler”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları*, S. 6, Ankara 2007, 75-91.

aktif görünmektedir. Nitekim kadınların ev, bağ, çiftlik gibi her türlü gayrimenkul alım ve satımında taraf oldukları tespit edilmiştir⁵. Ayrıca kadınların doğrudan üretime katıldıklarını gösteren tespitler de bulunmaktadır. Örneğin Haim Gerber, Bursa sicilleri üzerinde yaptığı araştırmada Bursa’da bazı kadınların evlerinde ipek eğirme ve dokuma işiyle meşgul olduklarını ve elde ettikleri ürünleri pazarladıklarını; ayrıca 300 kadar ipek eğirme aletinden 150’sinin kadınlar tarafından kullandığını belirtir ve hatta bu kadınların bir lonca teşkilatı kurduğunu söyler⁶. Suriya Faroqhi ise 16. yüzyılda Ankara’nın köylü kadınlarının tiftik ipliği eğirdiğinden ve bunları kentteki tüccarlara sattığından bahseder⁷.

Ele alınan bu çalışmada 17. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı kadını Edirne özelinde değerlendirilmiştir. Çalışmanın ana kaynağı, şer’iyye sicilleri içerisinde dağınık veya toplu bir şekilde yer alan tereke kayıtlarıdır. Bunlar, Osmanlıda vefat eden kişilerin mal envanterini konu alan belgelerdir⁸. Kişisel eşyalar, gayrimenkul mallar, köleler, ev eşyaları, meslekî araç-gereçler gibi şahısların hayatları müddetince tasarruf ettiği her türlü mal ve mal grupları ile bunların fiyat ve miktarları terekelerde yer almaktadır. Ayrıca ölen şahısların kimlikleri ve aile yapılarıyla ilgili bilgiler de bu kayıtlarda bulunmaktadır.

Terekelerdeki mal envanterleri, çalışmanın öznesini oluşturan Edirneli kadınların sosyal ve kültürel yaşantıları ile ekonomik durum ve faaliyetlerini tespit etmede önemli derecede kaynaklık etmektedir. Ancak bu kayıtlar hususunda bir problemin altını çizmek gerekir. Şöyle ki, terekelerde, kişilerin hayatları boyunca tasarruf ettikleri taşınır ve taşınmaz malların cinsi,

⁵ Bu konu hakkında bkz. Suraiya Faroqhi, *Orta Halli Osmanlılar*, çev. Hamit Çalışkan, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2014, s. 194-196. Gül Akyılmaz, “Osmanlı Devleti’nde Mülkiyet Hakları ve Mülkiyet İlişkileri Çerçevesinde Kadının Hukuki Statüsü”, *Uluslararası II. Türk Hukuk Tarihi Kongresi*, C. 1, İstanbul 2016, s. 121-282.

⁶ Haim Gerber, “Bir Osmanlı Şehri Olan Bursa’da Kadının Sosyo-Ekonomik Statüsü 1600-1700”, çev. Hayri Erten, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 8, Konya 1998, s. 336-338.

⁷ Faroqhi, *Orta Halli Osmanlılar*, s. 253. Kadınların çalışma hayatına katıldığına dair tespitlerin yer aldığı diğer eserleri şu şekilde sıralamak mümkündür: Tiğınce Oktar, *Osmanlı Toplumunda Kadının Çalışma Yaşamı*, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul 1998; Margaret L. Meriwether, “Yeniden Kadınlar ve Vakıf Üstüne: Halep, 1770-1840”, *Modernleşmenin Eşiğinde Osmanlı Kadınları*, ed. Madeline C. Zilfi; çev. Necmiye Alpay, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2000, s. 122-143; Esra Baş, *Arşiv Belgelerinden Hareketle XVIII. Y.Y Osmanlı Toplum Hayatında Kadın*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006; Suraiya Faroqhi, *Osmanlı Dünyasında Üretmek, Pazarlamak, Yaşamak*, çev. Gül Çağalı Güven-Özgür Türesay, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2004, s. 219-264; Suraiya Faroqhi, *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam: Ortaçağdan Yirminci Yüzyıla*, trc. Elif Kılıç, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2009; Emine Dinceç, “Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları”, *History Dergisi*, C. 2, S. 1, 2010, s. 9-30.

⁸ Bkz. Ömer Lütfi Barkan, “Edirne Askeri Kassamı’na Âit Tereke Defterleri (1545-1659)”, *Belgeler*, C. III, S. 5-6, Ankara 1966, s. 1-479; Halil İncelik, “15. Asır Türkiye İktisadî ve İçtimai Tarihi Kaynakları”, *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi*, Eren Yayıncılık, İstanbul 1993, s. 187-201; Said Öztürk, *Askeri Kassama Ait Onyedinci Asır İstanbul Tereke Defterleri (Sosyo-Ekonomik Tahlil)*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1995. Bunların yanı sıra çalışmada tereke kayıtlarını ana kaynak olarak kullanan Gülser Oğuz, Edirne halkının ekonomik durumunu ortaya çıkarmayı hedeflemiş; kişilerin unvanı, statü ve meslekleri ile sahip oldukları servetleri arasında bir paralellik olup olmadığını tetkik etmiştir. (Oğuz, *Bir Osmanlı Kentinde Taşınır ve Taşınmaz Mal Varlığına Dayalı Servet Analizi: Edirne Örneği*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2013). Ayrıca Oğuz’un yine tereke kayıtları üzerine yaptığı başka çalışmaları da bulunmaktadır: Oğuz, “18. Yüzyılın Başlarında Edirne’nin Kullanılan Kap Kacakları”, *Kap Kacak Kitabı*, İstanbul 2018, s. 293-346; “61 Numaralı Şer’iye Siciline Göre 17. Yüzyılda Edirneli Kadınların Giyim Kuşam Kültürü”, *Milli Folklor*, S. 92, Ankara 2011, s. 106-116. Terekelerdeki verilerden istifade ederek Edirne kent hayatını konu alan yüksek lisans tezleri de mevcuttur: Levent Kuru, *29 Numaralı Şer’iyye Sicili*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2006; Sabiha Şengür, *153 Numaralı Edirne Şer’iyye Sicili H. 1164-1170/M. 1750-1756*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 2007; Orhan Büyük, *Şer’iyye Sicillerine Göre XVII. Yüzyılın Ortalarında Edirne’de Sosyo-Ekonomik Hayat*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2009.

niteliği, adedi ve fiyatlarına yer verilirken sahip oldukları bu malları hangi kanallar vasıtasıyla elde ettikleri yer almaz. Örneğin Şeyh Hasan kızı Raziye Hatun'un terekesinde 10.000 akçe değerinde bir hane ile birkaç parça giysi, ev ve mutfak eşyaları bulunmaktadır. Toplamda 11.800 akçe tutarında bir servete sahip olduğu kaydedilen Raziye Hatun'un ev ve şahsî eşyalarını bir kenara bırakırsak 10.000 akçe değerindeki evi hangi yollarla sağladığı sorusu cevapsız kalmaktadır. Ancak şu kadarı bilinmektedir ki, kadınlar miras, hibe ve mehir gibi muhtelif yollarla servet edinebilirdi⁹. Bu durumda Raziye Hatun, söz konusu evi miras, hibe veya terekesinde mehir alacağı olmadığına göre mehrine karşılık takas yoluyla elde etmiş olmalıdır.

Diğer taraftan şunu da ifade etmek gerekirse, tereke kayıtları, kadınların iktisadi faaliyetlerini açıklamada kısmen yetersiz kalsa da terekelerde yer alan canlı sermaye, alet-edevat ve bazı gayrimenkuller kadınların gelir kaynakları hakkında birtakım çıkarımlar yapmaya imkân vermektedir. Örneğin kadın terekelerinde dokuma aletleri ve ürünlerine rastlanılmaktadır¹⁰. Bu durum kadınların, evlerinde dokuma işiyle meşgul olduğunu gösterir. Hatta kadınların, evin ihtiyaçlarını karşılamının dışında dışarıya üretim yaparak kendilerine bu yolla bir kazanç sağladığı da ileri sürülebilir. Bunun yanı sıra kırsalda ikamet eden kadınların hangi üretim faaliyetlerinde yer aldığını tereke dökümlerinden tespit etmek mümkündür. Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki, geleneksel tarım yöntemleriyle üretim yapılan köylü işletmelerinde kadın emeğine ihtiyaç olup kadınlar gerek kendi ve gerekse hane halkının gereksinimleri karşılamak adına hayvansal ve bitkisel üretime doğrudan katılmaktaydı¹¹. Nitekim tereke kayıtlarında kırsalda ikamet eden kadınların mal envanterleri içerisinde tarım aletleri¹², canlı sermaye, tarımsal amaçlı gayrimenkuller bulunmaktadır. Bu doğrultuda, tetkik edilen tereke kayıtlarında kadınlardan 3'ünün Edirne'ye bağlı köylerde sakin olduğu, bazılarının ise hem şehir merkezinde hem de kırsalda yaşamlarını idame ettirdikleri tespit edilmiş olup bu kadınlara ait tereke dökümlerinde, onların kırsalda tarımsal faaliyetlerini gözlemlemek mümkündür.

Çalışmada, H. 1065-1079/ M. 1655-1669 tarihlerini kapsayan 40, 41 ve 42 nolu Edirne Şer'iyye sicilleri kullanıldı. Defterlerde servet miktarı 10.000 akçeden yukarı olan, Edirne ve civarında ikamet eden 50 kadın terekesi seçilip tetkik edildi¹³. 10.000 akçenin altındaki tereke kayıtları, eşya çeşitliliği açısından kadınların gündelik hayatlarındaki faaliyetleri analiz etmek için yeterli veri barındırmadığından kullanılmadı.

Bu araştırmada, tereke kayıtlarındaki verilerden yola çıkarak çalışmaya konu olan Edirneli kadınların edindikleri ürünlerin nitelik ve nicelikleri tespit edilip hangi tüketim maddelerine eğilim gösterdikleri konusunda değerlendirmeler yapıldı. Ayrıca, yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere, kadınların ekonomik faaliyetleri incelenerek hem üretime katkıları hem de maddi kazanç elde etme yolları üzerinde duruldu.

⁹ Bkz. Saadet Maydaer, "Osmanlı Klâsik Döneminde Kadınların Servet Edinme Yolları (Bursa Örneği)", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 15, S. 2, Ocak 2006, s. 365-381.

¹⁰ *EDŞS (Edirne Şer'iyye Sicilleri)*, nr. 40, s. 35, 54, 68; nr. 41, s. 10, 28.

¹¹ Köylü işletmelerinde hane halkının emeği hakkında bkz. Halil İncalcık, "Köy, Köylü ve İmparatorluk", *V. Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi: Tebliğler*, Ankara 1990, s. 6-8.

¹² *EDŞS*, nr. 40, s. 40, 59.

¹³ Kadınların refah düzeyi belirlenirken geride bıraktıkları malların toplam değeri dikkate alınarak bir saptama yapılmıştır. Örneğin Halil İncalcık, XV. yüzyıla ait Bursa tereke defterleri üzerine yaptığı incelemede, 1.000 akçeden aşağı servet sahiplerini fakir, 1.000-10.000 akçe arasında servet sahiplerini orta hâlli ve 10.000 akçeden yukarı servet sahiplerini ise zengin olarak değerlendirmişti. (İncalcık, "15. Asır Türkiye İktisadi ve İçtimai Tarihi Kaynakları", s. 191-192). Tetkik edilen dönemde Edirne'de pahalı evlerin ortalama 10.000 akçe ile 80.000 akçe arasında değiştiği göz önünde bulundurulursa, Edirne'nin hali vakti yerinde kadınlarının 10.000 akçeden yukarı bir servete sahip oldukları söylenebilir.

Çalışma konusu gerek zaman açısından gerekse veri açısından sınırlandırıldığı için buradaki değerlendirmeler kent ve civarındaki kadınların tamamını kapsamaz. Şunun da altını çizmek gerekir ki, terekeler, ölen şahısların mirasçılarının talepleri üzerine tespit edilip sicillere kaydedilmiştir. Bu yüzden tereke kayıtları sınırlı sayıdaki kişilerin dökümlerini içermektedir. Bu durumda terekeler üzerinde yapılan çalışmalarda elde edilen sonuçların genelleştirilmesi doğru bir yaklaşım olmaz. Ancak kent ve köy sakinlerinin, özellikle de kadınların gündelik yaşamlarının karanlıkta kalan yönlerinin aydınlatılmasında önemli veriler içermektedir. Bu yüzden bu kayıtlar kullanılmadan kentlerin sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamı üzerine yapılacak çalışmalar bir yönüyle eksik kalacaktır.

A. Serveti Oluşturan Mallar

Tetkik edilen kadınların servetlerini meydana getiren mal gruplarını; gayrimenkuller, köleler, canlı sermaye, ev eşyaları, mutfak eşyaları, giyecek, ziynet ve takılar şeklinde sınıflandırmak mümkündür.

Tablo 1: Servet Kalemlerinin Miktarı ve Toplam Servet İçerisindeki Yüzde Oranı

Genel Servet	1.752.510	% 100
Ziynet ve Takı	1.752.510	% 21,7
Gayrimenkul	307.285	% 17,5
Ev eşyası	347.784	% 19,8
Giyecek	235.468	% 14
Mutfak eşyası	127.163	% 7,2
Alacaklar	119.970	% 6,8
Köle	33.450	% 2
Canlı Sermaye	18.700	% 1

Kadınların mal varlıklarının toplam değeri 1.752.510 akçedir. Tablo 1’de görüldüğü üzere, genel servet dağılımı içerisinde % 21,7 oranla ilk sırada ziynet ve takılar, sonrasında ise % 17,5 oranla gayrimenkuller gelmektedir. Canlı sermayenin genel servet içerisindeki yeri % 1 olup en düşük oran bu mal grubuna aittir.

Genel servet içerisinde alacakların oranı % 6,8 olup kadınlardan 40’ının terekesinde alacak mevcuttur. Alacakların % 93,5’ini kocanın kadına ödemekle yükümlü olduğu mehir, % 6,4’ünü ise şahıslardan tahsil edilecek borçlar oluşturmaktadır.

Kadınların servet miktarlarının dağılımı ise şu şekildedir: 10.000 akçe ile 50.000 akçe arasında servet bırakanlar 43; 50.000 akçe ile 100.000 akçe arasında servet bırakanlar 5; 100.000’den yukarı servet bırakanlar 2 kişidir. En yüksek servet miktarı İbrahim Efendi kızı Fatma Hatun’a ait olup mallarının toplamı 189.640 akçedir.

1. Gayrimenkul Mallar

Tetkik edilen tereke kayıtlarında, kadınlardan 28’inin çeşitli gayrimenkul mallara sahip olduğu tespit edildi. Gayrimenkuller içerisinde en büyük dilimde evler yer almaktadır. Ev, öncelikle hane halkının barınma ihtiyacını karşılayan bir araçtır. Diğer taraftan kiralanmak veya satılmak suretiyle gelir ve kazanç sağladığından tasarruf sahiplerinin birikimlerini kanallı ettiği önemli yatırım araçlarından biriydi. Ancak kadınların sahip olduğu evlerin bir kısmının miras yoluyla intikal etmiş olabileceğini tekrar vurgulamak gerekir.

Aşağıda tablo 2’den anlaşılacağı üzere kadınlardan 25’inin evi vardı. Evlerin fiyatları fiziksel özelliklerine göre değişmekteydi. Fiyatı en düşük olan ev “çatma-hâne” olarak tanımlanmıştı ve değeri 200 akçeydi¹⁴. En pahalı ev ise 30.000 akçe olup Rakkas Ali Mahallesi’nde ikamet eden Ahmed kızı Ümmühani’ye aitti. Bu yapı dâhiliye ve hariciye olmak üzere iki bölümden meydana geliyordu. Dâhiliyesinde 2 oda, 1 sofa, 1 ambar ve meyve ağaçları; hariciyesinde 2 oda, 2 sofa ve ahır vardı¹⁵. Firuz Ağa Mahallesi sakinlerinden olan Raziye Hatun’un sahip olduğu ev de iki kısımdan oluşuyordu; ayrıca iki katlı bir yapıydı. Değeri 10.000 akçe olan evin dâhiliyesinde üst katta 2 oda, sofa, alt katta 2 oda, fırın, su kuyusu, kenif, sofa, meyveli ve meyvesiz ağaçlı bir bahçe; hariciyesinde üst katta 1 oda mevcuttu¹⁶.

Tablo 2: Gayrimenkul Sahipleri

	Defter/Sayfa No	Adı	Ev	Yağhane	Bağ	Bahçe	Diğerleri
1	40/4-a	Fatma					200
2	40/6-a	Raziye Hatun	10.000				
3	40/29-b	Fatma Hatun	20.000				
4	40/35-b	Ruh Hatun		11.000			700 ¹⁷
5	40/40-a	Ünsane (?) Hatun					2.700 ¹⁸
6	40/43-b	Seğmen	3.500				
7	40/54-a	Hatice Hatun	13.000				
8	40/55-a	Saime	5.200		60		300 ¹⁹
9	40/59-b	Ayşe	10.000		1.200	14.800	1.100 ²⁰
10	40/62-b	Ayşe	27.300				
11	40/68-b	Beyhan	4.700				
12	40/72-b	Ayşe Hatun	20.250				
13	41/4-b	Havva	20.000				
14	41/10-b	Kaya Hatun	6.850				
15	41/17-b	Ayşe Hatun	10.500				1.005
16	41/21-a	Saliha	800				620 ²¹
17	41/28-b	Ayşe Hatun	12.000				
18	41/38-b	Ümmühani	7.000				
19	41/39-b	Mülayim	8.700				
20	42/13-b	Kerime Hatun	3.500				
21	42/46-b	Ayşe	3.100				
22	42/46-a	Hatice	13.500				
23	42/50-a	Rabia	5.000				
24	42/70-a	Emetullah	8.200				

¹⁴ EDŞS, nr. 40, s. 40.

¹⁵ EDŞS, nr. 42, s. 76.

¹⁶ EDŞS, nr. 40, s. 6.

¹⁷ Hırdavat-hane 300 akçe, tahta un ambarı 200 akçe, tahta kömürlük 200 akçe.

¹⁸ Çatma ambar 1.500 akçe, çatma samanlık 1.000 akçe, hırdavat-hane 200 akçe.

¹⁹ Şıra-hane ve mengene 300 akçe.

²⁰ Hırdavat-hane 800 akçe, şıra-hane 300 akçe.

²¹ Hırdavat-hane.

25	42/71-b	İsmihan	5.000				
26	42/71-b	Hadice	4.000				
27	42/74-b	Ümmühani	30.000				
28	42/75-b	Fatma	20.500		1.000		

Kadınlardan Hasan Paşa Mahallesi'nde ikamet eden Hacı Mustafa kızı Ayşe Hatun'un iki evi vardı. Zikredilen mahallede yer alan evlerden değeri 24.000 akçe olan dâhiliye ve hariciyeli olup iki katlı bir yapıydı²². Diğer ev ise 3.300 akçeydi. Muhtemelen bu ev, bir veya iki odadan müteşkil küçük bir binaydı. Ayşe Hatun'un, sahip olduğu evlerden birini ailesiyle birlikte oturmak için tahsis ettiği; diğerini ise, aylık veya yıllık bir gelir elde etmek için kiraya verdiği düşünülebilir.

Yukarıdaki tabloda, kadınların sahip olduğu gayrimenkuller içerisinde bağ ve bahçe gibi tarımsal birimlerin de yer aldığı görülmektedir. Hacı Mehmed kızı Fatma'nın 4 dönümlük 1.000 akçe değerinde bir bağı²³, Saime adlı kadının bir bağı ve şıra-hanesi, Reis Halil kızı Ayşe'nin 1,5 dönümlük 1.200 akçe değerinde bir bağı ve 14.800 akçe değerinde iki bahçesi vardı. Bahçeler, bir köy içerisinde bulunmasına karşın Ayşe, kent merkezinde ikamet ediyordu. Bu durumda Ayşe adlı kadının, yılın belirli aylarında kırsalda tarımsal faaliyetlerde bulunduğu anlaşılmaktadır. Nitekim terekesinde gülâb (gül suyu) güğümü ve gülâb kazanlarının olması kırsalda gül üretimiyle meşgul olduğunu ve gülden çeşitli ürünler imal ettiğini gösterir. Ancak Ayşe'nin tarımsal üretime katkısı bununla sınırlı değildi. Yukarıda bahsedildiği üzere 1,5 dönümlük bir bağı; ayrıca 300 akçe değerinde bir şıra-hanesi mevcuttu. Dolayısıyla Ayşe, tarımsal alandaki zamanının bir kısmını da üzüm ve üzümünden çeşitli mamullerin üretimine ayırmıştı. Burada merak uyandıran soru, kadınların elde ettikleri bitkisel ürünleri pazarlayıp pazarlamadığıdır. Örneğin Ayşe'nin sadece ev içinde tüketilmek amacıyla kırsalda üretim yapmadığı, aynı zamanda elde ettiği tarımsal ürünleri maddi bir kazanç sağlamak için pazarladığı anlaşılmaktadır. Şu sebeple ki, terekesinde gülâb pahasından olmak üzere 2.700 akçe parası vardı. Bu parayı, yaptığı tarımsal faaliyetlerden temin ettiğini söylemek mümkündür. Ayrıca Ayşe'nin, terazi, kantar, kıyye gibi ölçü ve tartı aletlerine sahip olması pazara yönelik üretim yaptığına bir delil sayılabilir.

Yukarıda sıralanan gayrimenkuller dışında kadın terekelerinde samanlık, ambar, kömürlük ve yağ-hane gibi hizmet ve üretim mekânları göze çarpmaktadır. Örneğin Ruh adlı kadının bir un ambarı, bir kömürlüğü ve bir hırdavat-hanesi vardı. Bunların toplam değeri 700 akçeydi. Ayrıca bir yağ-hanenin de yarı hissesine sahipti. Bu ticarî mekânın fiyatı ise 11.000 akçeydi²⁴. Söz konusu yağ-hanede Ruh adlı kadının üretim yaptığına dair bir işarete rastlanmadı. Muhtemelen yağ-hane bir başkası tarafından kira karşılığında işletilmektedir.

Diğer taraftan 4 kadının terekesinde "hırdavat-hane" denilen yapılar mevcuttu ve bunların fiyatları 200 akçe ile 1.005 akçe arasında değişmekteydi. Ayrıca hırdavat-hanesi olan kadınlardan 3'ünün birer evi bulunmaktaydı²⁵.

2. Canlı Sermaye

Kadınların önemli faaliyetlerinden bir diğeri hayvancılıktır. 50 kadından 4'ü canlı sermaye sahibiydi. Bunlardan 3'ü kırsalda 1'i şehirde hayvancılıkla uğraşmaktaydı. Hem kırsalda hem de şehirde hayatını idame ettiren Abdullah kızı Belkıs'ın 3 camuş ineği, 4 camuş danası, 2

²² EDŞS, nr. 40, s. 62-63.

²³ EDŞS, nr. 40, s. 75.

²⁴ EDŞS, nr. 40, s. 35.

²⁵ EDŞS, nr. 40, s. 4, 35, 59; nr. 41, s. 17, 21.

karasığır ineği, 1 tosunu, 2 düğesi ve 2 danası vardı. Bunların toplam değeri 9.200 akçeydi²⁶. Görünen o ki, Belkıs, kırsalda büyükbaş hayvan yetiştiriciliğiyle meşguldü ve süt ürünleri istihsal etmekteydi.

Edirne'nin Murad Çelebi köyünde büyükbaş havancılıkla uğraşan Fatma'nın toplam 1.500 akçe değerinde 1 su sığır ineği, 1 su sığır tosunu ve 1 karasığır tosunu vardı²⁷.

Aynı şekilde kırsalda ikamet eden Ünsane (?) adlı kadının, diğerlerinden farklı olarak 2.000 akçe değerinde 1 çift karasığır öküzü ve 2.500 akçe değerinde 1 çift su sığır öküzü vardı. Ayrıca 1 su sığır ineği, 2 su sığır düğesi, 2 su sığır tosunu da mevcut olup bunların toplam değeri 3.000 akçeydi. Şunu da eklemek gerek ki, Ünsane'nin 1.500 akçe değerinde bir ambarı ve 1.000 akçe değerinde de bir samanlığı bulunuyordu²⁸. Bu menkul ve gayrimenkuller, Ünsane adlı kadının kırsalda gerek tarımsal ve gerekse hayvansal üretime nispeten etkin bir şekilde katıldığını gösterir.

Edirne'nin Hacı Mercimek mahallesinde ikamet eden Ayşe Hatun'un ise 500 akçe değerinde 1 ineği ve düğesi vardı²⁹. Bu kadının, hanesinin günlük ihtiyaçlarını karşılamak adına hayvan beslediğini söylemek mümkündür.

3. Köleler

Kadınlardan 4'ü birer cariye³⁰ sahibi olup tablo 3'te görüldüğü üzere, cariyelerden değeri en az olanın fiyatı 7.000 akçedir. Fiyat bakımından en yüksek cariye ise 10.000 akçe olup Belkıs adlı kadına aittir.

Tablo 3: Köle Sahipleri, Köle Adet ve Miktarları

Defter/ Sayfa No	Köle Sahibi	Köle Adedi	Kölelerin Toplam Değeri	Toplam Servet Miktarı
40/34-a	Belkıs bt. Abdullah	1 cariye	10.000	77.859
40/57-a	Ayşe bt. İbrahim	1 cariye	7.000	16.303
40/76-b	Gevher bt. Osman Bey	1 cariye	8.250	83.369
40/87-a	Ayşe Hatun bt. Hacı Ahmed	1 cariye	8.200	45.939

Kadınların, bilhassa ev işlerinde kendilerine yardımcı olması için cariye satın aldığı söylenebilir. Örneğin kırsalda hayvansal üretimle meşgul olan Abdullah kızı Belkıs'ın iş yükünün fazla olduğu göz önüne alınırsa bu yükü hafifletmek adına köle emeğine ihtiyaç duyduğu ve bu sebepten bir cariye edindiği anlaşılmaktadır. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, gelir seviyeleri belli bir oranın üstünde olan müreffeh kadınlar, prestij ve gösteriş amacıyla evlerinde köle veya cariye çalıştırmış olabilir. Örneğin Osman Bey kızı Gevher ve Hacı Ahmed kızı Ayşe adlı kadınların servetlerinde ev eşyaları ve şahsî eşyalar önemli bir paya sahipti. Ayrıca Gevher'in hanesinde bakmakla yükümlü olduğu 1 çocuk, Ayşe'nin ise 2 çocuk olup bu kadınların ev içindeki iş yoğunluğunun kırsalda yaşamını idame ettiren kadınlara nazaran az

²⁶ EDŞS, nr. 40, s. 34.

²⁷ EDŞS, nr. 40, s. 4.

²⁸ EDŞS, nr. 40, s. 40.

²⁹ EDŞS, nr. 41, s. 28.

³⁰ Köle, savaşta esir alınan ya da yaşadığı coğrafyadan zorla kaçırılarak özgürlüğü elinden alınan ve bir meta gibi alınıp satılan erkek demektir. Köleleştirilen kişi kadınsa "cariye" olarak tanımlanmaktadır. Zübeyde Güneş Yağcı, "Osmanlı'da Yasal Olmayan Kölelik ve Köleleştirme Yöntemleri", XVI. Türk Tarih Kongresi 20-24 Eylül 2010, IV/2, Ankara 2015, s. 1623.

olduğu düşünüldüğünde gerek Gevher ve gerekse Ayşe'nin, prestij kazanma ve gösteriş amacıyla bir cariye edinmiş olmaları muhtemeldir.

İncelenen tereke kayıtlarında en düşük fiyatlı cariyenin 7.000 akçe olduğu yukarıda belirtilmişti. İbrahim kızı Ayşe'nin sahip olduğu bu cariyenin değeri, toplam serveti içerisinde % 43'lük bir orana tekabül etmektedir. Diğer taraftan servetinin % 37,6'sını ev ve mutfak eşyaları ile giysiler, % 12'sini de mehir alacağı oluşturmaktadır. Dolayısıyla Ayşe'nin sahip olduğu cariyeye, servetinde önemli bir yer işgal etmektedir. Şunu da belirtmek gerekir ki, İbrahim kızı Ayşe, Sultan Selimhan odalarında -kuvvetle muhtemel kiracı olarak- ikamet etmektedir. Ayşe'nin, barınma ihtiyacını giderecek bir konut almak yerine köle istihdam etmesi ilgi çekicidir. Ayşe, kendi ailesinin hizmetinden ziyade başkalarının işlerinde cariyesini çalıştırarak, yani cariyesinin işgücünü kiralayarak kendisine kazanç temin etme yolunu seçmiş olabilir mi? Diğer bir ifadeyle sahip olduğu cariyeyi satıp gayrimenkul veya değerli emtialar almak yerine cariyesini muhtelif işlerde çalıştırmak üzere bir gelir sağlaması ihtimal dâhilindedir.

4. Takı ve Ziyinetler

Maddi gücü sergilemenin araçlarından biri olan takı ve ziyinetler 41 kadının terekesinde mevcuttu. Takı ve ziyinet eşyaları hem yatırım hem de gösteriş ve süslenme aracı olarak kadınlar tarafından rağbet gösterilen metallerden biriydi.

Terekelerdeki takı ve ziyinet eşyalarında altın, gümüş, zümrüt ve inci gibi değerli maden ve taşlar kullanılmıştır. Bilhassa inci, her çeşit aksesuarı süslemiştir. Hatta bazı kadınların tereklerinde bir miktar inci olduğu görülmektedir. Örneğin Ünsane (?) Hatun'un 2 miskal³¹ (300 akçe) ve Mustafa Bey kızı Ayşe'nin 5 miskal (1.000 akçe) incisi vardı³².

Tablo 4: Ziyinet ve Takı Sahipleri ve Miktarları

	Defter/Sayfa No	İsim	Takı ve Ziyinetler	Toplam Servet Miktarı
1	40/4-a	Fatma	500	14.000
2	40/12-b	Ümmühani	5.390	19.000
3	40/18-a	Kerime Hatun	1.661	10.304
4	40/19-a	Saime	420	10.281
5	40/33-b	Belkıs	18.058	77.859
6	40/35-b	Ruh Hatun	2.096	40.136
7	40/40-a	Ünsane (?) Hatun	2.970	26.090
8	40/43-b	Seğmen	2.301	18.403
9	40/44-a	Ayşe	18.127	49.994
10	40/54-a	Hadice Hatun	12.487	44.845
11	40/55-a	Saime	505	13.169
12	40/59-b	Ayşe	5.000	53.050
13	40/68-b	Beyhan	688	15.944
14	40/72-b	Ayşe Hatun	29.968	91.000
15	40/76-b	Gevher	19.499	83.368
16	40/87-a	Ayşe Hatun	6.490	45.939
17	41/4-b	Havva	3.350	46.590

³¹ Miskal; altın, gümüş, ilaç ve gül yağı gibi değerli şeylerin tartılmasında kullanılan eski bir ağırlık ölçüsüdür. 1 miskal = 1,5 dirhem = 24 kıraat = 4,81 gramdır. Cengiz Kallek, "Miskâl", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 30, İstanbul 2005, s. 182.

³² EDŞS, nr. 40, s. 40; nr. 41, s. 17.

18	41/17-b	Ayşe Hatun	1.000	35.758
19	41/19-a	Beyhan	17.855	27.030
20	41/28-b	Ayşe	200	16.650
21	41/39-b	Mülayim	636	21.933
22	41/41-a	Raziye	10.791	37.787
23	42/13-b	Kerime Hatun	541	17.013
24	42/15-a	Fatma	785	14.630
25	42/23-a	Neslihan Hatun	12.556	35.835
26	42/33-a	Fatma Hatun	1.900	21.625
27	42/37-a	Safiye	4.408	12.110
28	42/46-b	Hadice	100	22.216
29	42/49-a	Hadice	7.102	21.607
30	42/56-a	Ümmügülsüm	11.764	46.119
31	42/56-b	Ümmühani	9.274	24.889
32	42/63-a	Şerife Rabia	15.485	39.914
33	42/67-a	Selime	12.400	34.170
34	42/70-a	Emetullah	9.315	36.267
35	42/71-b	İsmihan	7.210	30.219
36	42/71-b	Hadice	1.025	20.448
37	42/72-a	Fatma Hatun	71.200	189.640
38	42/73-a	Belkıs	11	12.428
39	42/73-b	Lehime Hatun	11.855	36.398
40	42/74-b	Ümmühani	29.740	114.000
41	42/75-b	Fatma	14.903	58.512

İncelenen tereke kayıtlarında, özellikle İbrahim Efendi kızı Fatma'nın ziynet eşyaları ve takıları göze çarpmaktadır. Fatma'nın ziynet eşyaları arasında cevher bir sorguç (2.500 akçe), inci bir saçlık (3.000 akçe), altın bir saç bağı (27 miskal, 6.750 akçe), altın bir zülüflük (29 miskal, 8.700 akçe), altın bir şişe [bilezik] (10 miskal 1.500 akçe), altın bir halhal (6.600 akçe, 33 miskal), mücevher bir bilezik (4.000 akçe), zümrüt bir küpe (3.000 akçe) ve altın bir anberine³³ (11.500 akçe) yer almaktadır. Ayrıca Fatma'nın terekesinde 22 miskal, 11.000 akçe değerinde inci bir tespih vardı. Fatma'nın ziynet eşyalarının toplam değeri 71.200 akçe olup lüks malları da dâhil edildiğinde toplam 83.700 akçelik bir birikime sahipti. Fatma'nın toplam serveti 189.640 akçe olup ziynet ve lüks eşyaları bu servet içinde % 44'lük bir paya sahipti. Görünüşe göre Fatma, süs ve gösterişe oldukça önem veriyordu.

Kadınlardan Mahmud Bey kızı Ayşe Hatun'un ise 29.968 akçelik ziynet eşyası vardı. Bu miktar, terekasının % 33'üne tekabül ediyordu. Ayşe Hatun'un sahip olduğu takı ve ziynet eşyaları şunlardı: 7.070 akçe değerinde altın bir anberine, 10 akçe değerinde sim bir hatem, 11.968 akçe (64 miskal) değerinde altın cebe bilezik, 4.020 akçe değerinde mücevher istefan, 50 akçe değerinde sim anberine, 5.250 akçe (50 miskal) değerinde altın burma, 1.600 akçe değerinde altın sorguç. Diğer kadınların terekelerinde yer alan ziynet eşyalarını ise şu şekilde

³³ Anberine, kadınların içine güzel koku koyup boyunlarına taktıkları ziynet eşyası. Barkan, "Edirne Askeri Kassamı'na Ait Tereke Defterleri (1545-1659)", s. 473.

sıralamak mümkündür: Bilezik, küpe/menguş, yüzük, hatem, gerdanlık, saç bağı, sorguç, halka, istefan, tepelik, başlık, el zinciri, pazubent³⁴, zülüflük, halhal, enselik ve gümüş düğme.

Kadınların en fazla rağbet gösterdiği takı, bileziktir. Terekelerin 27'sinde bilezik mevcuttu³⁵. Bazı kadınlar, ikişer ve üçer bileziğe sahipti. Bilezikler altın, sim ve inciden yapılmış olup altın bileziklerin fiyatları ağırlıklarına göre değişmekteydi. Örneğin 48 miskal altın cebe bilezik 12.000 akçe, 18 miskal bir çift altın andişe bilezik 3.600 akçe³⁶, 10 miskal altın şişe bilezik 1.420 akçe³⁷, 20 miskal altın burma bilezik 2.000 akçeydi³⁸.

Bilezikler gibi küplerde de terekelerde sık rastlanan takılardı. Kadınların 23'ü çeşitli küpelere sahipti³⁹. Küpelerin özellikleri şu şekilde kaydedilmiştir: Altın küpe, incili altın küpe, incili küpe, zümrüt küpe, sim küpe, üç ayaklı küpe, şikest altın küpe, demir küpe. Küpelerin fiyatlarına bakıldığında, örneğin üç ayaklı küpe 355 akçe, incili altın küpe 1.385 akçe, sim küpe 200 akçe, demir küpe 150 akçeydi. Kadınlardan 2'sinin birer zümrüt küpesi vardı. Bunlardan biri 4.000 akçe, diğeri de yukarıda belirtildiği üzere 3.000 akçeydi. Altın küpelerin fiyatları ise 200 akçe ile 1.000 akçe civarında değişmekteydi.

Öte yandan kadınların 3'ünde altın yüzük⁴⁰, 1'inde gümüş yüzük⁴¹ mevcuttu. Ayrıca 11'inde hatem vardı⁴². Arapça "mühür" anlamına gelen hatem, bir çeşit mühür yüzüktür. Üzerinde özel desen, sembol veya yazı olan bu yüzükler, üst düzey kişiler tarafından resmi işlerde belgeleri damgalamak diğer bir tabirle imzalamak için kullanılırdı. Ayrıca bu yüzüklere, kötülük ve hastalıklardan korunmak için dini motifler veya ifadeler de nakşedilirdi⁴³. Muhtemelen kadınların kullandıkları hatemler bu türdendi. Nitekim kadın terekelerinde tılsımlar da yok değildi. Örneğin Mustafa Bey kızı Ünsane Hatun'un terekesinde 120 akçe değerinde bir sim tılsım vardı⁴⁴.

Saç ve baş aksesuarları da kadınlar tarafından yaygın olarak kullanılırdı. Bu aksesuarlar arasında saç bağı, saçlık, başlık, tepelik, sorguç ve istefan bulunmaktadır⁴⁵. Kadınlar, özellikle inciden yapılmış saç aksesuarlarına rağbet gösterirdi. Az tercih edilen süs aksesuarları ise el zinciri⁴⁶, pazubent⁴⁷, halka⁴⁸, halhal⁴⁹, enselik⁵⁰, gerdanlık ve zülüflüktür⁵¹.

Takı ve ziynetler dışında terekelerde süslenme araç ve gereçleri içerisinde ayna ve taraklar göze çarpmaktadır. 8 kadının terekesinde ayna vardı ve bunlardan 5'i sim aynaydı. Sim

³⁴ Pazubent, bir çeşit bileklik, kol bağıdır.

³⁵ EDŞS, nr. 40, s. 12, 33, 35, 43, 44, 54, 59, 72, 76; nr. 41, s. 19, 39, 41; nr. 42, s. 13, 15, 23, 37, 49, 56, 63, 67, 70, 71, 72, 73, 74, 75.

³⁶ EDŞS, nr. 41, s. 19.

³⁷ EDŞS, nr. 40, s. 43.

³⁸ EDŞS, nr. 41, s. 41.

³⁹ EDŞS, nr. 40, s. 4, 12, 19, 33, 35, 40, 43, 54, 55, 68, 76, 87; nr. 41, s. 4, 28, 39; nr. 42, s. 13, 15, 23, 33, 37, 56, 63, 67, 70, 71, 72, 73, 74, 75.

⁴⁰ EDŞS, nr. 40, s. 33; nr. 42, s. 49, 63.

⁴¹ EDŞS, nr. 42, s. 56.

⁴² EDŞS, nr. 40, s. 19, 35, 40, 72; nr. 41, s. 4; nr. 42, s. 23, 37, 70, 72, 74, 75.

⁴³ Ahmet Kütük, "İslam/Türk Devlet ve Toplum Geleneğinde Yüzük ve Hukuki Mahiyeti", *Türkiyat Mecmuası*, C. 27, S. 2, İstanbul 2017, s.196-201.

⁴⁴ EDŞS, nr. 40, s. 40.

⁴⁵ EDŞS, nr. 40, s. 18, 19, 33, 40, 43, 44, 54, 72, 76, 87; nr. 41, s. 41; nr. 42, s. 23, 33, 37, 56, 63, 67, 70, 71, 72, 73, 74.

⁴⁶ EDŞS, nr. 42, s. 72.

⁴⁷ EDŞS, nr. 40, s. 35; nr. 42, s. 71, 72.

⁴⁸ EDŞS, nr. 42, s. 37.

⁴⁹ EDŞS, nr. 42, s. 72, 75.

⁵⁰ EDŞS, nr. 41, s. 41; nr. 42, s. 63, 71, 74.

⁵¹ EDŞS, nr. 40, s. 40; nr. 41, s. 41; nr. 42, s. 72.

aynalarından fiyatı en düşük olanı 150 akçe, en pahalı olanı da 875 akçeydi. İki kadının terekesinde de tarak vardı. Taraklardan biri 46 akçe, diğeri ise sim bir tarak olup sim bir yüzük ve sim bir bilezikle birlikte değeri 62 akçeydi⁵².

5. Giyim Kuşam

Kadınlar kumaş, desen, renk ve aksesuar açısından kendi zevk ve beğenilerini, hatta sosyal statü ve zenginliklerini yansıtan kıyafetler giymekten geri kalmamıştır⁵³. Tetkik edilen Edirneli kadınların gündelik hayattaki giyim-kuşamlarını ev dışında ve ev içinde olmak üzere iki grupta değerlendirmek mümkündür.

Kadınlar, sokakta ferace giyerdi. Ferace, mantoya benzer bir dış kıyafettir⁵⁴. Feracelerin dikiminde çuka⁵⁵, muhayyer⁵⁶ ve sof⁵⁷ kumaşlar kullanılmıştır. Kadınlar, feracelerde menekşe⁵⁸, nefti⁵⁹, kırmızı⁶⁰, kızıl/kızılılık⁶¹, kahverengi⁶², mor⁶³, yeşil⁶⁴, mavi⁶⁵ renklere rağbet göstermiştir. Feracelerin fiyatları, kumaş türü, renk ve yıpranmaya bağlı olarak belirlenmiştir. Örneğin çuka ferace 1.400 akçe, sof ferace 605 akçe, muhayyer ferace 235 akçe; yeşil ferace 400, menekşe ferace 1.050 akçe; eskimiş çuka ferace 100 akçeydi⁶⁶. Fiyat bakımından en pahalı ferace ise, 4.000 akçe değerinde kızılılık renkli bir feracedir⁶⁷. Kadınların bazılarında iki ferace mevcut olup⁶⁸ muhtemelen feracelerden biri kışlık biri de yazlık olarak kullanılmıştır.

Dış giyimde yer verilmesi gereken bir diğer giyim eşyası ayakkabıdır. Ayakkabı, ayakları korumak amacıyla giyinilmesi zorunluluk arz eden bir nesne olmasına karşın kadınların terekelerinde ayakkabılara nadiren rastlanılmaktadır⁶⁹. Muhtemelen kullanılmış ve eskimiş ayakkabıların satış değeri yok denecek kadar azdı. Kadınlar, dış giyimde sade ve gösterişten uzak ayakkabılar tercih etmişlerdir. Nitekim terekelerde yer alan ayakkabılarda değerli kumaş ve taşlara rastlanılmamıştır. Kadınların 5'inde ayakkabı olup bunların birkaçı hem ev içinde

⁵² EDŞS, nr. 40, s. 43, 72, 76; nr. 41, s. 21; nr. 42 s. 46, 56, 63, 73, 74.

⁵³ Ancak gayrimüslim kadınların giyim-kuşamlarında kumaş ve renk açısından bazı kısıtlamaların olduğunu not etmek gerekir. Bkz. Namık Sinan Turan, "16. Yüzyıldan 19. Yüzyıl Sonuna Dek Osmanlı Devletinde Gayrimüslimlerin Kılık Kıyafetlerine Dair Düzenlemeler", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C. 60, S. 4, Ankara 2005, s. 239-267.

⁵⁴ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. 1, MEB, İstanbul 1971, s. 601-602.

⁵⁵ EDŞS, nr. 40, s. 4, 12, 33, 44, 54, 72, 76; nr. 41, s. 17, 19, 38, 39; nr. 42, s. 13, 23, 33, 36, 37, 67, 71.

⁵⁶ EDŞS, nr. 40, s. 57, 62, 68, 87; nr. 41, s. 17, 21, 39; nr. 42, s. 13, 37, 71.

⁵⁷ EDŞS, nr. 40, s. 44, 59; nr. 41, s. 41.

⁵⁸ EDŞS, nr. 40, s. 4, 33, 40, 43, 54; nr. 42, s. 13, 33, 56, 63, 70, 71.

⁵⁹ EDŞS, nr. 40, s. 87; nr. 41, s. 17, 38; nr. 42, s. 71.

⁶⁰ EDŞS, nr. 40, s. 68.

⁶¹ EDŞS, nr. 40, s. 76; nr. 41, s. 4, 19; nr. 42, s. 72, 73, 74.

⁶² EDŞS, nr. 40, s. 35, 54, 72; nr. 42, s. 63.

⁶³ EDŞS, nr. 42, s. 46, 49.

⁶⁴ EDŞS, nr. 40, s. 18, 55, 59; nr. 41, s. 41; nr. 42, s. 50, 73.

⁶⁵ EDŞS, nr. 40, s. 75.

⁶⁶ EDŞS, nr. 40, s. 12, 44, 57; nr. 42, s. 50, 63, 23.

⁶⁷ EDŞS, nr. 41, s. 4.

⁶⁸ EDŞS, nr. 40, s. 4, 18, 33, 40, 44, 54, 59, 68, 72, 87; nr. 41, s. 17, 39; nr. 42, s. 13, 37, 63, 71, 73.

⁶⁹ İncelenen kadın terekelerinde ayakkabılara az rastlanması Edirne'ye özgü bir durum değildi. Örneğin Mustafa Akbel, "Lale Devrinde Galata Kadınları" isimli çalışmasında, kadın terekelerinde diğer giyim eşyalarına nazaran ayağa giyilen eşyaların daha az yer aldığını söyler. Abdülmecit Mutfak ise, 17. yüzyılda Edremitli kadınlara ait terekeler üzerinde yaptığı araştırmada ayakkabılara rastlamamıştır. Akbel, *Lale Devrinde Galata Kadınları*, s. 275; Mutfak, "İnanç-Statü-Tarz Üçleminde Osmanlı Kadınlarının Giyim-Kuşam Kültürü ve Sosyal Hayattaki Fonksiyonelliği: 17. Yüzyıl Edremit Örneği", *Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 1, S. 2, Aralık 2015, s. 290.

hem de ev dışında başka bir ayakkabı ile birlikte giyilen mest ve edik/edük⁷⁰, diğerleri na'leyn (nalın) ve pabuçtu. Ayakkabıların fiyatları ise şu şekilde belirtilmişti: Mest pabuç 40 akçe, zenne mesti 20 akçe, 2 çift mest 20 akçe, pabuç ve mest 65 akçe, 2 çift na'leyn 250 akçe, edik 10 akçe⁷¹.

Edirne'de kadınların ev içinde giydikleri giysilere bakıldığında, ilk sırada entari gelmektedir. Terekelerde yer alan entariler, renk ve kullanılan kumaşa göre adlandırılmıştı. Tespit edilen entari çeşitleri şunlardı: Tabî entari, kemha entari, yeşil kemha entari, mavi kemha entari, al atlas entari, beyaz bogası entari, entari kaftan, seraser entari, sarı atlas entari, derâî entari, entari sade, beyaz entari, entari yekta, al entari kaftan, hare entari, zeytunî inayet entari. Bunlardan al entari kaftanın değeri 900 akçe olup diğerlerinin fiyatı 60 akçe ile 600 akçe arasında değişmekteydi. Diğer taraftan incelenen tereke kayıtlarında kadınlardan 7'sinde "kürdiye" olarak belirtilen, muhtelif kumaş ve renklerden imal edilen kısa elbiseler mevcuttu⁷².

Kadınlar, elbiselerini kaftan, kapama ve yelek gibi üst kıyafetler ile tamamlardı. Kaftanlar, elbisenin üstüne giyilen astarsız giysi olup⁷³ ekserisi değerli kumaşlardan imal edilmişti. Kadın kaftanları atlas, alaca, tabî, kutnî, derâî, kemha, hare, sandal, kadife, muhayyer ve inayet kumaşlardan dikilmişti. Kullanılan kumaşın türüne göre kaftanların fiyatları değişmekteydi. Örneğin muhayyer kaftan 80 akçe iken, atlas bir kaftan 1.065 akçeydi. İnci ve gümüş gibi değerli malzemelerle işlenen kaftanların fiyatları ise 800 akçeden başlayıp 8.000 akçeye kadar çıkabiliyordu. Kaftanlarda kırmızı/al, âteşî, sarı, mavi, yeşil, beyaz tercih edilen renklerden; ayrıca mor ve gülgünî renkli kaftanlar da kadınlar tarafından kullanılmıştı. Öte taraftan pamuklu ve ipekli kumaşlardan imal edilen kapamalarda⁷⁴ tarçınî, mavi, kırmızı ve al renkleri hâkimken, çukadan yapılan yelekler yeşil ve kahverengiydi.

Kadınların iç giysisi gömlek, don ve zıbındı. Gömlek ve donlar, kumaş, desen ve renk açısından diğer giysilere nazaran daha az çeşit barındırmaktaydı. Terekelerde yer alan gömlek çeşitleri şunlardı: Sırmalı tülbent gömlek, bürüncek gömlek, münakkaş zenne gömlek, fanus gömlek, havlu gömlek, tülbent gömlek, kenari gömlek, çatmalı gömlek ve işleme gömlek. Don çeşitleri ise kumaş türüne ve işleme özelliğine göre "dokuma", "basma", "alaca" ve "münakkaş" olarak tabir edilirken, bu giysilerde renk seçeneği yok denecek kadar azdı. Buna karşın zıbınlar pamuklu ve ipekli kumaşlardan imal edilmiş olup pek çok renk çeşidini barındırmaktaydı.

Edirne'de kimi kadınlar, günlük hayatta alt giysi olarak çintiyan ve çakşır denilen bir çeşit şalvar giyerdi. Çintiyan, kadınlardan 19'unun terekesinde mevcut olup fiyatları 40 akçe ile 230 akçe arasındaydı⁷⁵. Çintiyanlar, bogası, kemha, derâî, kutnî ve Bağdâdî kumaş türlerinden imal edilmiştir. Çakşır ise sadece 2 kadının terekesinde vardı. Bunlardan kırmızı çakşır 9 akçe⁷⁶ ve diğer kırmızı bogası çakşır 96 akçeydi⁷⁷.

Kadınlar, giysilerini kuşak türü aksesuarlarla süslemekteydi. Entari, kaftan ve yelek üzerine bağlanan kuşaklarda başta gümüş olmak üzere altın ve değerli taşlar kullanılmıştır. Örneğin

⁷⁰ Bir çeşit mest olup üstüne bir başka pabuç daha giyilirdi ve buna iç-edik veya cedik denilirdi. Barkan, "Edirne Askeri Kassamı'na Âit Tereke Defterleri (1545-1659)", s. 474.

⁷¹ EDŞS, nr. 40, s. 18, 33, 35, 76; nr. 41, s. 10.

⁷² EDŞS, nr. 40, s. 43, 54; nr. 41, s. 10, 17; nr. 42, s. 37, 46, 71.

⁷³ Reşat Ekrem Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Sümerbank Kültür Yayınları, Ankara 1967, s. 137.

⁷⁴ Kapama, astarlı kaftan veya pamuklu hırka olarak tabir edilmektedir. S. Mübahat Kütükoğlu, *Osmanlılarda Narh Müessesesi ve 1640 Tarihli Narh Defteri*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1983, s. 351.

⁷⁵ EDŞS, nr. 40, s. 18, 35, 44, 57, 68, 76, 87; nr. 42, s. 33, 37, 46, 50, 63, 67, 70, 71, 72.

⁷⁶ EDŞS, nr. 40, s. 62.

⁷⁷ EDŞS, nr. 40, s. 72.

Himmet kızı Ayşe'nin bir altın çengel kuşağı (1.460 akçe)⁷⁸, Neslihan Hatun'un sim raht kuşağı (2310 akçe)⁷⁹, Mustafa kızı Selime'nin cevahir kuşağı (6.000 akçe) vardı⁸⁰.

Giyim ve kuşamın tamamlayıcı unsurlarından bir diğeri başlıklardır. Serpuş, nezkeb, çember, arakiye, yemenî, zar ve börk kadınların kullandığı başlıklardır. Muhtelif kumaş ve malzemelerden imal edilen başlıkların fiyatları, kullanılan değerli taş ve malzemeye göre 7 akçeden başlayıp 2.700 akçeye kadar çıkabilmekteydi.

Dönemin lüks ve pahalı giyim eşyaları arasında kürkler ilk sırada gelmekteydi. Kadınlardan 17'si kürk edinmişti. Örneğin Ahmed kızı Havva'nın al çuka kaplı sincap kürkü 2.200 akçe ve Ahmed Çelebi kızı Ümmühani'nin vaşak kürklü siyah kerrakesi⁸¹ 2.000 akçeydi⁸². Neslihan Hatun'un iki kürkü vardı. Bunlardan gülgünî çuka kürk 600 akçe ve köhne yeşil çuka kürk 40 akçeydi⁸³. Diğer kadınların sahip olduğu kürklerin fiyatlarına bakıldığında kemha beden kürkü 500 akçe, beden kürkü 680 akçe, kırmızı çuka kürk 350 akçe, köhne tel kürklü kürdiye 180 akçe⁸⁴. Kadınlardan 7'sinin terekesinde, köhne yani eskimiş kürk vardı. Bunların fiyatları 41 akçe ile 200 akçe arasındaydı⁸⁵. Diğer kadınların sahip olduğu kürklerin özellikleri belirtilmemiştir⁸⁶.

6. Ev Eşyaları

Kadınların sahip oldukları ev eşyaları oldukça çeşitlilik arz etmektedir. Evlerde oturmak için iskemle, makat ve minder kullanılırdı. Saklanması veya muhafaza edilmesi gereken şeyler için sandık, kutu, sepet ve bohça gibi eşyalardan yararlanılırdı. Evler, şamdan ve fanusla aydınlatılırdı. Gerek kişisel temizlikte ve gerekse ev temizliğinde kadınların kullandığı malzemeler; hamam takımları (kova, leğen, futa, tas), havlu, peştamal, futa, silecek, abdest ibrikleri, güğüm ve leğenlerdi. Diğer taraftan kadın terekelerinde ev eşyaları içerisinde sehpa, kapı perdeleri, makrama (örtü), saat ve ibadet malzemeleri de yer almaktaydı.

Kadınların, ev içinde kullandığı yer sergileri genellikle kalıçe ve kilimdi. Kilimler, kırmızı ve alaca olup yalnızca bir kadının terekesinde 330 akçe değerinde mavi bir kilim vardı⁸⁷. Kalıçe yani halılar ise boyutlarına (kebir, vasat, sagir) ve eski, yeni (köhne, müste'mal, cedid) oluşlarına göre nitelendirilmişti. Ayrıca kalıçeler, kullanım yerine göre divan, seccade ve meydan kalıçesi olarak da belirtilmiştir. Kalıçelerin fiyatları, boyut ve yıpranmışlık derecesine bağlı olarak 8 akçe ile 4.000 akçe arasında değişmekteydi. Kilimler de yıpranmışlık durumuna göre örneğin köhne bir kilim 5 akçe⁸⁸ iken, alaca cedid bir kilim 400 akçeydi⁸⁹. Evlerde yer sergileri içerisinde keçe, kebe ve hasırlar da mevcuttu. Keçe ve kebelar yan, orta ve meydan olmak üzere serildikleri alana göre isimlendirilmiştir. Bu tekstil ürünlerinde mavi, beyaz, sarı, nefti ve alaca gibi muhtelif renkleri görmek mümkündür. Ayrıca üretildiği yere istinaden "Yanbolu kebesi", "Acem keçesi" veya "Edirne keçesi" olarak nitelendirilen kebe ve keçeler de kadın terekelerinde bulunuyordu. Hasırlara gelince, bu taban örtülerini kadınlar evlerinde nadiren kullanmıştır.

⁷⁸ EDŞS, nr. 40, s. 44.

⁷⁹ EDŞS, nr. 42, s. 23.

⁸⁰ EDŞS, nr. 42, s. 67.

⁸¹ Bir çeşit cübbe olup genelde sof kumaştan dikilirdi. Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, s. 154.

⁸² EDŞS, nr. 41, s. 4; nr. 42, s. 74.

⁸³ EDŞS, nr. 42, s. 23.

⁸⁴ EDŞS, nr. 40, s. 35, 72, 76; nr. 41, s. 41.

⁸⁵ EDŞS, nr. 40, s. 33, 59, 87; nr. 41, s. 38; nr. 42, s. 46, 49, 75.

⁸⁶ EDŞS, nr. 40, s. 44; nr. 41, s. 10; nr. 42, s. 71.

⁸⁷ EDŞS, nr. 40, s. 87.

⁸⁸ EDŞS, nr. 40, s. 55.

⁸⁹ EDŞS, nr. 42, s. 38.

Kadınların terekelerinde olmazsa olmaz ev ürünleri yatak takımlarıdır. Hemen hemen her kadının evinde yatak takımları vardı. Bunlar döşek, yorgan, yastık, çarşaf ve kılıftır. Bu tekstil ürünlerinin üretiminde çatma, şami, kemha, beledi, seraser, aba, çuka, atlas ve basma kumaşlar kullanılmıştır. Dahası Edirne'nin varlıklı kadınları, altın işlemeli yatak takımlarına rağbet göstermiş olup kadınlardan 10'unda bu türden yatak takımları mevcuttu⁹⁰. Örneğin Şerife Rabia'nın terekesindeki altın işlemeli yatak takımları ve fiyatları şöyleydi: Altın Bursa yastık ve başlığı (2 adet) 460 akçe, kırmızı altınlı yorgan ve başlık 1.775 akçe, sırmalı altın yastık (2 adet) 475 akçe, sırmalı altın döşek 1.100 akçe.

7. Mutfak Eşyaları

Kadınların evlerinde her türlü mutfak eşyasıyla karşılaşmak mümkündür. Bunlardan bazıları: Kazan, tava, tencere, pekmez tavaşı, helva tenceresi, sahan, tas, hoşaf taşı, kâse, kevgir, kepçe, kaşık, bardak, bakraç, sini, bakır sini, tepsi, yassı tepsi, börek tepsisi, sofra, fincan, kahve ibriği, ocak ibriği, ocak yaşmağı, ocak perdesi, sacayak, maşa, su kapları, küp, havan, peşkir ve makrama.

Mutfak eşyaların toplam değeri 127.163 akçe olup bu eşyalar servet kalemleri içerisinde % 7,2'lik bir paya sahiptir. Kadınlardan en fazla mutfak eşyasına sahip olan kişi Mahmud Bey kızı Ayşe olup terekesinde toplam 11.065 akçe değerinde mutfak eşyası bulunmaktadır. Bu eşyalar, terekisinin % 12'sini oluşturmakta ve mutfak eşyaları içerisinde kebab tepsisi, kaşık tepsisi, pekmez tavaşı, el tavaşı, bakraçlar, tahta, cam ve porselenden imal edilmiş tabak, sahan ve kâseler göze çarpmaktadır. Ayrıca Ayşe'nin mutfağında irili ufaklı 12 tencere ve 1'i büyük, 1'i küçük olmak üzere 2 adet kazan mevcuttu⁹¹. Kadınların sahip olduğu mutfak eşyaları içerisinde derin pişirme kaplarının en fazla 1 ilâ 4 adet arasında olduğu göz önüne alındığında Ayşe'nin evinde çok sayıda pişirme kabının bulunması şaşırtıcıdır. Muhtemelen bu mutfak eşyaları ve servetini oluşturan diğer emtiaların bir kısmı, vefat eden ebeveynlerinden kendisine intikal etmişti.

Öte taraftan Abdullah Bey kızı Beyhan adlı kadının da terekesinde mutfak eşyaları önemli bir yer işgal etmektedir. Terekisinin toplamı 21.030 akçe olup % 35'i (9.445 akçe) mutfak eşyalarına aitti. Bu eşyalardan en pahalı olanı büyük bir kazan olup değeri 7.100 akçeydi. Mutfağındaki diğer kap kacaklar ise şunlardı: ayaklı sahan, 2 adet tencere, tava, kapaklı tas, kazan, pekmez tavaşı, sahan, kepçe, çini sahan, tepsi, küçük tas⁹².

Sonuç

Çalışmada 50 kadına ait tereke kaydı incelenmiş ve kadınların, her türlü menkul ve gayrimenkul mala sahip olduğu görülmüştür. Serveti oluşturan başlıca emtialar ise giyim-kuşam, ev ve mutfak eşyaları, gayrimenkuller, canlı sermaye ve kölelerdi.

Giyim-kuşam eşyaları her kadının terekesinde var olan eşyalardı. Kadınlar, dış ve bilhassa da ev içi giyim-kuşamlarında kendi beğenilerini yansıtan birbirinden farklı renklerde pamuklu, yünlü, ipekli kumaşlardan dikilmiş giysiler giymişlerdi. Bu giysilerini kuşak, başlık, takı ve benzeri aksesuarlarla tamamlamışlardı. Özellikle varlıklı kadınlar, giyim-kuşamlarında zenginlik ve statülerini yansıtacak malzemelerden imal edilmiş giysi ve takılara rağbet göstermişlerdi. Nitekim giysi ve takılarda altın, gümüş ve inci gibi değerli malzemelerin kullanıldığı göze çarpmaktadır. Ayrıca kürkler ve kürklerden yapılmış pahalı giysiler de giyim-kuşam eşyaları içerisinde yerini almıştı.

⁹⁰ EDŞS, nr. 40, s. 44, 76, 87; nr. 42, s. 15, 16, 63, 67, 71, 72, 73.

⁹¹ EDŞS, nr. 40, s. 72.

⁹² EDŞS, nr. 41, s. 19.

İncelenen tereke kayıtlarında kadınların ev içi dekorasyonda kullandığı mobilya tarzı eşyalar sınırlı olsa da yer sergileri, yatak takımları ve diğer mefruşat ürünleri oldukça çeşitlilik göstermekteydi. Diğer taraftan kadın terekelerinde pek çok mutfak eşyasıyla karşılaşılmaktadır. Bilhassa kazanlar en pahalı mutfak eşyaları arasındaydı.

Maddi varlığı 10.000 akçe üzerinde olan 50 kadından 25'i yani yarısı bir eve sahipti. Ayrıca kadınlardan bazılarının terekesinde bahçe, bağ, yağhane, samanlık, ambar gibi gayrimenkuller ile canlı sermaye vardı. Bu menkul ve gayrimenkuller, kadınların bitkisel ve hayvansal üretimle meşgul olduğunun bir göstergesiydi.

Çalışmada dikkat çeken diğer bir husus da kadınlardan sadece 4'ünün cariyeye sahibi olmasıdır. Bu durum kölenin kadınlar tarafından tercih edilen yatırım araçlarından biri olmadığını gösterir. Örneğin toplam mal varlığı 189.640 akçe olan Fatma, birden fazla cariyeye edinebilecek maddi güce sahip olmasına karşın yatırım aracı olarak altın ve lüks eşyalar tercih etmişti. Köle satın alabilecek maddi güce sahip olan kadınlar, muhtemelen ev ve şahsi işlerini kendileri gördüğü için köle emeğine ihtiyaç duymuyordu. Bu yüzden birikimlerini bu mal grubuna yönlendirmemişlerdi. Öte yandan kölenin, barınma, beslenme ve giyecek gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması maddi bir külfet oluşturacağı düşünülürse kadınlar, köle satın almayı cazip bir yatırım aracı olarak görmemiş olabilir.

Kaynakça

Edirne Şer'iyye Sicilleri, nr. 40, 41,42.

ABACI, Nurcan, *Bursa Şehrinde Osmanlı Hukuku'nun Uygulanması (17. Yüzyıl)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.

ABDÜLAZİZ BEY, *Osmanlı'da Âdet, Merasim ve Tabirleri Toplum Hayatı*, yay. haz. Kazım Arısan-Duygu Arısan Günay, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2000.

AKBEL, Mustafa, *Lâle Devrinde Galata Kadınları*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Manisa 2015.

AKYILMAZ, Gül, "Osmanlı Devleti'nde Mülkiyet Hakları ve Mülkiyet İlişkileri Çerçevesinde Kadının Hukuki Statüsü", *Uluslararası II. Türk Hukuk Tarihi Kongresi*, C. 1, İstanbul 2016, s. 195-289.

BARKAN, Ömer Lütfi, "Edirne Askeri Kassamı'na Âit Tereke Defterleri (1545-1659)", *Belgeler*, C. III, S. 5-6, Ankara 1966, s. 1-479.

BAŞ, Esra, *Arşiv Belgelerinden Hareketle XVIII. Y.Y Osmanlı Toplum Hayatında Kadın*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006.

BÜYÜK, Orhan, *Şer'iyye Sicillerine Göre XVII. Yüzyılın Ortalarında Edirne'de Sosyo-ekonomik Hayat*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2009.

DİNGEÇ, Emine, "Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları", *History Dergisi*, C. 2, S. 1, 2010, s. 9-30.

FAROQHI, Suraiya, *Osmanlı Dünyasında Üretmek, Pazarlamak, Yaşamak*, çev. Gül Çağalı Güven-Özgür Türesay, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2004.

FAROQHI, Suraiya, *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam: Ortaçağdan Yirminci Yüzyıla*, trc. Elif Kılıç, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2009.

- FAROQHI, Suraiya, *Orta Halli Osmanlılar*, çev. Hamit Çalışkan, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2014.
- GERBER, Haim, “Bir Osmanlı Şehri Olan Bursa’da Kadının Sosyo-Ekonomik Statüsü 1600-1700”, çev. Hayri Erten, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 8, Konya 1998, s. 327-343.
- GÖÇEK, Fatma Müge-Marc David Baer, “XVIII. Yüzyıl Galata Kadı Sicillerinde Osmanlı Kadınının Toplumsal Sınırları”, *Modernleşmenin Eşiğinde Osmanlı Kadınları*, ed. Madeline C. Zilfi; çev. Necmiye Alpay, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2000, s. 47-62.
- İNALCIK, Halil, “15. Asır Türkiye İktisadî ve İçtimaî Tarihi Kaynakları”, *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi*, Eren Yayınları, İstanbul 1993, s. 187-201.
- İNALCIK, Halil, “Köy, Köylü ve İmparatorluk”, *V. Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi: Tebliğler*, Ankara 1990, s. 1-11.
- JENNINGS, R. C., “Loans and Credit in Early Seventeenth Century Judicial Records: The Sharia Court Records of Ottoman Kayseri”, *JESHO*, C. XVI, S. 2-3, 1973, s. 201-245.
- JENNINGS, R. C., “Women in Early 17th Century Ottoman Judicial Records: The Sharia Courts of Anatolian Kayseri”, *JESHO*, C. XVIII, S.1, 1975, s. 53-114.
- JENNINGS, R. C., “The Legal Position of Women in Kayseri, A Large Ottoman City, 1590-1630”, *Studies on Ottoman Social History in The Sixteenth and Seventeenth Centuries*, İstanbul: The Isis Press, 1999, s. 115-141.
- KALLEK, Cengiz, “Miskâl”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 30, İstanbul 2005, s. 182-183.
- KOÇU, Reşat Ekrem, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Sümerbank Kültür Yayınları, Ankara 1967.
- KURU, Levent, *29 Numaralı Şer’iyye Sicili*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2006.
- KÜTÜK, Ahmet, “İslam/Türk Devlet ve Toplum Geleneğinde Yüzük ve Hukuki Mahiyeti”, *Türkiyat Mecmuası*, C. 27, S. 2, İstanbul 2017, s.195-206.
- KÜTÜKOĞLU, S. Mübahat, *Osmanlılarda Narh Müessesesi ve 1640 Tarihli Narh Defteri*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1983.
- MAYDAER, Saadet, “Osmanlı Klâsik Döneminde Kadınların Servet Edinme Yolları (Bursa Örneği)”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 15, S. 2, Ocak 2006, s. 365-381.
- MERIWETHER, Margaret L., “Yeniden Kadınlar ve Vakıf Üstüne: Halep, 1770-1840”, *Modernleşmenin Eşiğinde Osmanlı Kadınları*, ed. Madeline C. Zilfi; çev. Necmiye Alpay, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2000, s. 122-143.
- MUTAF, Abdülmecit, *XVII. Yüzyılda Balıkesir’de Kadınlar*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir 2002.

- MUTAF, Abdülmecit, “İnanç-Statü-Tarz Üçleminde Osmanlı Kadınlarının Giyim-Kuşam Kültürü ve Sosyal Hayattaki Fonksiyonelliği: 17. Yüzyıl Edremit Örneği”, *Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 1, S. 2, Aralık 2015, s. 283-299.
- OĞUZ, Gülser, “61 Numaralı Şer’iye Siciline Göre 17. Yüzyılda Edirneli Kadınların Giyim Kuşam Kültürü”, *Milli Folklor*, S. 92, Ankara 2011, s. 106-116.
- OĞUZ, Gülser, *Bir Osmanlı Kentinde Taşınır ve Taşınmaz Mal Varlığına Dayalı Servet Analizi: Edirne Örneği*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2013.
- OĞUZ, Gülser, “18. Yüzyılın Başlarında Edirne’nin Kullanılan Kap Kacakları”, *Kap Kacak Kitabı*, İstanbul 2018, s. 293-346.
- OKTAR, Tiğınçe, *Osmanlı Toplumunda Kadının Çalışma Yaşamı*, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul 1998.
- ÖZCAN, Aslı, *Trabzon Şer’iyye Sicillerine Göre Modern Öncesi Dönemde Osmanlı Kadını (XVII. Yüzyılın İlk Yarısı)*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Trabzon 2018.
- ÖZTÜRK, Hüseyin, *Kınalı-zâde Ali Çelebi’de Aile Ahlâkı*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara 1990.
- ÖZTÜRK, Said, *Askeri Kassama Ait Onyedinci Asır İstanbul Tereke Defterleri (Sosyo-Ekonomik Tahlil)*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1995.
- PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. I, MEB, İstanbul 1971.
- ŞENGÜR, Sabiha, *153 Numaralı Edirne Şer’iyye Sicili H. 1164-1170/M. 1750-1756*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 2007.
- TURAN, Namık Sinan, “16. Yüzyıldan 19. Yüzyıl Sonuna Dek Osmanlı Devletinde Gayrimüslimlerin Kılık Kıyafetlerine Dair Düzenlemeler”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C. 60, S. 4, Ankara 2005, s. 239-267.
- YAĞCI, Zübeyde Güneş, “Osmanlı’da Yasal Olmayan Kölelik ve Köleleştirme Yöntemleri”, *XVI. Türk Tarih Kongresi 20-24 Eylül 2010*, IV/2, Ankara 2015, s. 1623-1640.
- ZARINEBAF-SHAHR, Fariba, “Osmanlı Kadınları ve XVIII. Yüzyılda Adalet Arama Geleneği”, *Modernleşmenin Eşiğinde Osmanlı Kadınları*, ed. Madeline C. Zilfi; çev. Necmiye Alpay, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2000, s. 241-250.
- ZILFI, Madeline C., “Geçinemiyoruz”: 18. Yüzyılda Kadınlar ve Hul”, *Modernleşmenin Eşiğinde Osmanlı Kadınları*, ed. Madeline C. Zilfi; çev. Necmiye Alpay, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2000, s. 251-283.

Ekler
Ek 1:Tereke Sahipleri ve Tereke Miktarları

	Defter/Sayfa No	İsim	Defterde Yazan Yekûn
1	40/4-a	Fatma bt. Mehmed	14.000
2	40/6-a	Raziye Hatun bt. Şeyh Hasan	11.800
3	40/12-b	Ümmühani bt. Osman	19.000
4	40/18-a	Kerime Hatun bt. Ahmed	10.304
5	40/19-a	Saime bt. Halil	10.281
6	40/29-b	Fatma Hatun bt. Hacı Mehmed	28.551
7	40/33-b	Belkis bt. Abdullah	77.859
8	40/35-b	Ruh Hatun bt. Abdi	40.136
9	40/40-a	Ünsane(?) Hatun bt. Musa Bey	26.090
10	40/43-b	Seğmen bt. Mehmed	18.403
11	40/44-a	Ayşe bt. Himmefendi	49.994
12	40/54-a	Hadice Hatun bt. Osman	44.845
13	40/55-a	Saime	13.169
14	40/57-a	Ayşe bt. İbrahim	16.303
15	40/59-b	Ayşe bt. Halil Reis	53.050
16	40/62-b	Ayşe bt. Hacı Mustafa	40.358
17	40/68-b	Beyhan bt. Osman	15.944
18	40/72-b	Ayşe Hatun bt. Mahmut Bey	91.000
19	40/76-b	Gevher bt. Osman Bey	83.368
20	40/87-a	Ayşe Hatun bt. Hacı Ahmed	45.939
21	41/4-b	Havva bt. Ahmed	46.590
22	41/10-b	Kaya Hatun bt. Hüsrev	13.130
23	41/17-b	Ayşe Hatun bt. Mustafa Bey	35.758
24	41/19-a	Beyhan bt. Abdullah Bey	27.030
25	41/21-a	Saliha bt. Mehmed	19.030
26	41/28-b	Ayşe bt. Kasım	16.650
27	41/38-b	Ümmühani bt. Mehmed	11.645
28	41/39-b	Mülayim bt. Abdülhaki	21.933
29	41/41-a	Raziye bt. Abdullah	37.787
30	42/13-b	Kerime Hatun bt. Ali	17.013
31	42/15-a	Fatma bt. Selim	14.630
32	42/23-a	Neslihan Hatun bt. Şeyh Mehmed Efendi	35.835
33	42/33-a	Fatma Hatun bt. Memi	21.625
34	42/37-a	Safiye bt. Mehmed	12.110
35	42/46-a	Ayşe bt. Mustafa	11.653
36	42/46-b	Hadice bt. Süleyman	22.216
37	42/49-a	Hadice bt. Hasan	21.607
38	42/50-b	Rabia bt. Hacı Nurullah	12.870
39	42/56-a	Ümmügülsüm bt. Musa Bey	46.119
40	42/57-b	Ümmühani bt. Abdurrazzak	24.889

1656-1669 Tarihleri Arasında Edirneli Kadınların Maddi Varlıkları Üzerine Bazı Değerlendirmeler

41	42/63-a	Şerife Rabia bt. Seyyid Ahmed	39.914
42	42/67-a	Selime bt. Mustafa	34.170
43	42/70-a	Emetullah bt. Kasım	36.267
44	42/71-b	İsmihan bt. Hasan	30.219
45	42/71-b	Hadice bt. Ali	20.448
46	42/72-a	Fatma Hatun bt. İbrahim Efendi	189.640
47	42/73-a	Belkıs bt. Abdullah	12.428
48	42/73-b	Lehime Hatun bt. Mustafa	36.398
49	42/74-b	Ümmühani bt. Ahmet Çelebi	114.000
50	42/75-b	Fatma bt. Hacı Mehmed	58.512
			1.752.510